

COVID-19 SÜRECİNDE MESLEK MENSUPLARININ YAŞADIĞI ZORLUKLAR: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Makale Bilgileri

Makale Geliş Tarihi : 07.03.2022
Makale Kabul Tarihi : 18.07.2022
Makale Türü : Araştırma
DOI Numarası : 2022-07-18 15:37:43

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARAKOÇ*
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet COŞKUN**

Bibliyografik Bilgiler

Karakoç, M., & Coşkun, A. (2022). "Covid-19 sürecinde meslek mensuplarının yaşadığı zorluklar: nitel bir araştırma" *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2022, Sayı : 67, Sayfa : 209-226)
<https://doi.org/2022-07-18 15:37:43>

ÖZ

Türkiye’de Covid-19 süreciyle birlikte işletmeler için başlayan zorlu süreç devlet tarafından bazı destekler sağlanarak aşılmaya çalışılmıştır. Sağlanan desteklerin mükellefler tarafından anlaşılması, uygulanması ve takibi konusunda en önemli görev ise meslek mensuplarına düşmüştür. Bu çalışmada Covid-19 sürecinde meslek mensuplarının yaşadıkları sıkıntıların çalışma hayatlarına, sosyal yaşamlarına ve aile ilişkilerine etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında Uşak ilinde bağımsız olarak kendi mali müşavirlik bürolarında faaliyette bulunan iki kadın, dört erkek olmak üzere altı Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) ile yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda meslek mensuplarının bu süreçte iş yüklerinde önemli bir artış meydana geldiği, mevzuat karmaşası nedeniyle yaşadıkları belirsizlikler, sağlık konusundaki endişeleri ve gelir kaybından kaynaklanan büyük stres yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Muhasebe Meslek Mensupları, Covid-19, Nitel Araştırma

JEL Sınıflandırması: M40, M41

* Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Muhasebe ve Finans Yönetimi Bölümü,
ORCID NO: 0000-0003-0349-4571, mehtap.karakoc@usak.edu.tr.

** Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Finans ve Bankacılık Bölümü,
ORCID NO: 0000-0002-3223-8676, ahmet.coskun@usak.edu.tr.

**CHALLENGES FACED BY PROFESSIONALS IN THE COVID-19 PROCESS:
A QUALITATIVE RESEARCH****ABSTRACT**

The difficult period that started for businesses with the Covid-19 process in Turkey has been tried to overcome by providing some support by the state. The most important task regarding the understanding, implementation and follow-up of the supports provided to taxpayers belongs to the members of the profession. In this study, it is aimed to reveal the effects of the problems experienced by the members of the profession during the Covid-19 process on their working life, social life and family relations. Within the scope of the study, semi-structured in-depth interviews were conducted with six Certified Public Accountants (CPA), two women and four men, who work independently in their own financial advisory offices in Uşak. As a result of the study, in this process it was revealed that there was a significant increase in the workload of the members of the profession, also they experience great stress due to the uncertainties because of the confusion of legislation, their concerns about health and the loss of income.

Keywords: Accounting, Accounting Professionals, Covid-19, Qualitative Research

JEL Classification: M40, M41

1. GİRİŞ

2019 yılı sonunda Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkan koronavirüsün (Covid-19) tüm dünyaya yayılmasının ardından Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi ilan edilmiştir. Pandemi sürecinde, işletmelerin yaşayacağı potansiyel mağduriyetleri en aza indirmek amacıyla Türkiye'de de bir takım tedbirler alınmıştır. Bu bağlamda devlet tarafından belirli şartları sağlayan vergi mükelleflerine bazı destekler sunulmuştur. Bu destekleri finansman ve kredi desteği, vergi ve sigorta primi ile ilgili destekler, kısa çalışma ödeneği ve telafi çalışması ve kira sözleşmelerine ilişkin düzenlemeler olarak sıralayabiliriz. Finansman ve kredi desteği pandemi nedeniyle nakit akışlarında sıkıntı yaşayan işletmelere nakdi destek ve kredi desteğinin yanı sıra kredi taksit ödemelerinde ertelemeleri de kapsamaktadır. Yine vergi ödeme yükümlülüklerinde sorun yaşayan işletmeler için de bu süreçte vergi beyan ve ödeme süreleriyle sigorta prim ödemelerinde ötelemeler yapılmıştır. İşyeri kira olan işletmeler için kira sözleşmelerin feshedilmemesi ve tahliye işlemlerinin yapılmaması hususunda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Hem çalışanların hem de işverenlerin herhangi bir mağduriyete maruz kalmamaları için işsizlik sigorta fonundan kısa çalışma ödeneği tahsisi yapılmıştır. Öte yandan pandemi sürecinde çalışanların haklarını koruyabilmek ve istihdamın sürekliliğini sağlamak için 20 Nisan 2020 tarihinden 1 Temmuz 2021 tarihine kadar işten çıkarma yasağı uygulaması gerçekleştirilmiştir. Tüm bu destekler ile ilgili işlemlerin takibi ve uygulanması ise meslek mensupları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Covid-19 sürecinde meslek mensuplarının yaşadıkları sıkıntıları ortaya koymaktır. Bu bağlamda bu çalışma pandeminin meslek mensuplarının çalışma hayatı, sosyal yaşamları ve aile ilişkileri üzerine etkilerini incelemeyi hedeflemektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Yapılan literatür taraması sonucunda Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve illerinde meslek mensuplarının yaşadıkları sorunları araştıran bir çok nicel çalışmaya rastlanmış olmasına rağmen, bu konuda yapılan nitel çalışmaların sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Özellikle Covid-19 sürecinde meslek mensuplarının yaşadığı zorluklar üzerine yapılan bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Türkçe literatürde son on yılda meslek mensuplarının yaşadığı sorunların ortaya koyulduğu çalışmalardan bazıları şöyledir;

Kalaycı ve Tekşen (2012) Isparta ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının yaşadıkları sorunları tespit etmeye yönelik yaptıkları çalışmalarında muhasebecilerin karşılaştıkları sorunları, meslek mensuplarının mükelleflerden, meslek odalarından ve TÜRMOB'tan isteklerini ortaya koymuşlardır. Karşılaştıkları sorunların en başında ise en az vergi ödeten muhasebecinin en iyi muhasebeci olarak görülmesinin geldiğini ifade etmişlerdir.

Tuğay ve Tekşen (2014) çalışmalarında Burdur ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının yaşadıkları sorunları ve beklentilerini ortaya koymuşlardır. Çalışma sonucunda meslek mensuplarının kanunlarda yapılan sık değişiklikler, iş yükünün fazlalığı ve ücret tarifelerinin altında tutulan defterler konularında sıkıntı yaşamaya devam ettikleri ortaya konulmuştur.

Aydemir'in (2015) Türkiye'de faaliyet gösteren meslek mensupları üzerine uyguladığı çalışması sonucunda, meslek mensuplarının yaşadıkları sorunların başında iş yüklerinin ağır olması, mükelleflerin düzensiz ücret ödemeleri ve kazançlarının düşük olmasının geldiği ortaya çıkmıştır.

Deran, Erduru ve Keleş (2016) çalışmalarında Ordu ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının güncel sorunları ile birlikte beklentilerini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda meslek mensuplarının mevcut sorunlarının çözümü konusunda meslek odalarından beklenti içinde oldukları ve haksız rekabetin önlenmesi için çalışmalar yapılmasını istedikleri ortaya çıkmıştır.

Gündüz ve Özen (2016) Uşak ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının sorunlarını araştırdıkları çalışmaları sonucunda meslek mensuplarının iş yüklerinin fazla olduğu, dolayısıyla özel hayatlarına zaman ayıramadıkları ortaya çıkmıştır.

Deran ve Beller (2017) çalışmalarında Niğde SMMMO'ya bağlı faaliyetlerini sürdüren meslek mensuplarının hem mesleki anlamda hem de mükellefleriyle yaşadıkları sorunları araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda meslek mensupları, mevzuatın sıklıkla değişmesi, mükelleflerin mesleklerine yeteri önemi göstermemeleri, mükelleflerin kanun dışı davranışlarda bulunmalarını istemeleri ve ücretlerinin tahsilatı konularında sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Yürekli ve Özdemir (2017) çalışmalarında Denizli ilinde faaliyette bulunan meslek mensuplarının sorunlarını bazı temalar altında toplamış ve içerik analizi yapmışlardır. Çalışma sonucunda vergi oranlarında yapılacak düzenlemeler yoluyla mükelleflerin usulsüz beyanlarının azalabileceği ve hizmet içi eğitimlerle mevcut uygulama hatalarının önüne geçilebileceği belirtilmiştir.

Gönen ve Solak'ın (2017) İzmir ilinde faaliyetlerini sürdüren meslek mensuplarının e-dönüşüm sürecinde karşılaştıkları sorunları araştırdıkları çalışmaları sonucunda mükelleflerin, meslek mensuplarına ek maliyet getiren e-dönüşüm masraflarından kaçındıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca muhasebe paket programlarının e-dönüşüm için yeterli teknik altyapıya sahip olmadığını belirtmişlerdir.

Katkat Özçelik (2018) çalışmasında Artvin ve Rize'de faaliyet gösteren meslek mensuplarının mesleki sorunlarını araştırmıştır. Çalışma sonucunda meslek mensuplarının sorunlarını, müşterileriyle ilgili sorunları, kamu kurumlarıyla ilgili sorunları, personelleri ile ilgili sorunları ve iş yoğunluğuyla ilgili sorunları olarak ele almışlardır. Meslek mensuplarının sorunlarının başında tahsilat, belgelerin zamanında getirilmemesi ve az vergi ödetilmesi talebi olduğu ortaya çıkmıştır.

Elçin, Gerekan ve Usta (2018) çalışmalarında meslek mensuplarının e-muhasebe uygulamaları konusunda yaşadıkları sorunları araştırmışlardır. Çalışma sonucunda e-dönüşüm sürecinde meslek mensuplarının sorunlarının iş yükü sorunu, sistemdeki eksiklikler ve altyapı ve eleman eksikliği olduğu tespit edilmiştir.

Kızıl, Aslan ve Kızay (2018)'in Kocaeli ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının sorunlarını araştırdıkları çalışmaları sonucunda, meslek mensuplarının sorunlarının başında sayılarının gereğinden fazla olması ve ücretlerinin düşük olmasının geldiği tespit edilmiştir.

Karasioğlu ve Garip (2019) çalışmalarında Karaman ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının özellikle e-dönüşüm sürecinde yaşadıkları sorunları araştırmışlardır. Çalışma sonucunda bu süreçte yaşanan en büyük sorunun kalifiye eleman eksikliği olduğu ortaya çıkmıştır.

Çelik ve Şendurur (2020) çalışmalarında Artvin ve Muş illerinde faaliyette bulunan meslek mensuplarının sorunları üzerine araştırma yapmışlardır. Çalışma sonucunda meslek mensuplarının düşük ücretle hizmet vermelerinin haksız rekabeti doğurduğu, iş yüklerinin fazla olduğu ve hizmet bedellerinde tahsilat sorunu yaşadıkları tespit edilmiştir.

Kardeş Selimoğlu vd. (2021) çalışmalarında Covid-19 sürecinde ortaya çıkan stres faktörlerini nitel araştırma yardımıyla araştırmışlardır. Çalışma sonucunda strese neden olan kaynakların artan iş yoğunluğu ve iş yükü, mevzuat değişikliğiyle gelen mesleki belirsizlikler, evrak teması ve bulaş riski gibi faktörler olduğunu ortaya koymuşlardır.

Türkçe literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların tespit ettiği sorunların birbirine çok benzer olduğu ve yıllar içinde sorunların devam ettiği görülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. TÜRMÖB verilerine göre Türkiye'de 34.589 kadın, 74.521 erkek SMMM görev yaparken, 399 kadın, 4484 erkek YMM faaliyet göstermektedir. Çalışmanın sahasını oluşturan Uşak'ta ise aktif olarak kendi bürosunda faaliyette bulunan 201 meslek mensubunun 35'i kadın, 166'sı erkektir. Çalışma kapsamında Uşak'ta bağımsız olarak çalışan, yaklaşık yirmi yıldır Uşak'ta mali müşavirlik yapan, yerelde tanınan, kendi mali müşavirlik bürosu olan iki kadın, dört erkek olmak üzere altı SMMM ile görüşme yapılmıştır. Görüşmecilerle ilgili detaylar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Görüşülen SMMM'lere İlişkin Bilgiler

Kodlanan İsimler	Yaş	Medeni Durumu
Hasan	45	Evli-1 çocuk
Ali	44	Evli- 2 çocuk
Ahmet	45	Evli- 2 çocuk
Ayşe	48	Bekar- 2 çocuk
Mehmet	45	Evli- 2 çocuk
Fatma	40	Bekar- 2 çocuk

Görüşmelerin tamamı görüşülenlerin bürolarında yapılmıştır. Görüşülen kişilerin kimlikleri gizlenerek, bu kişilere çalışma içinde farklı isimlerle yer verilmiştir. Araştırmamıza ait etik kurul onay belgesi (08.04.2021 tarih ve 2021-68 sayılı) alınmıştır. Görüşmeler 12-30 Nisan 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Her görüşme yaklaşık yarım saat sürmüş olup, her bir görüşmeciden aydınlatılmış onam formu alınmıştır. Görüşülen meslek mensuplarından dört erkek meslek mensubu evli, kadın meslek mensupları ise bekadır.

Çalışmanın bu bölümünde görüşmeler deşifre edilerek, Covid-19 sürecinde meslek mensuplarının yaşadığı zorluklar bakımından mülakat çıktıları dört ana tema altında analiz edilmiştir. Bunlar;

- ◆ Sağlık konusunda yaşadığı zorluklar
- ◆ Maddi zorluklar
- ◆ Mesleki zorluklar
- ◆ Yasal zorluklar

2.1. Covid-19 Sürecinde Meslek Mensuplarının Sağlık Konusunda Yaşadığı Zorluklar

Covid-19 sürecinde muhasebe meslek mensupları İçişleri Bakanlığının yayınladığı genelgede sokağa çıkma muafiyeti olan meslek gruplarından bir tanesi idi. Bu süreçte evden çalışan birçok meslek grubu olmasına rağmen, muhasebe meslek mensupları sokağa çıkma yasağına tabi olmama durumları nedeniyle bürolarından faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu sebeple mülakatımızda, görüşülen meslek mensuplarından Covid-19 sürecinde sağlık konusunda yaşadıkları sorunları ifade etmeleri istenmiştir. Meslek mensuplarından sadece bir tanesinin bu süreçte Covid-19'a yakalandığı, diğerlerinin bu hastalıktan halen korundukları ortaya çıkmıştır. Covid-19'a yakalanan Ayşe ise bu süreci şu sözlerle açıklamaktadır:

“Ben Kasım ayında iş yükümüzün en yoğun olduğu dönemde Covid-19 geçirdim. Ama hasta olsak da yatmaya fırsat bulmadık. Evde bilgisayardan bağlandım, dosyalar sürekli geldiği için evden çalıştım. Biz zamanla yarıştığımız için işlerin yetişmesi gerekiyor ve çalışmak zorundayız. Bu meslekte her şeyin

bir dönemi ve zamanı var. Cenazemiz de olsa, hasta da olsak çalışmak zorundayız... Çok tedbirli davranmama rağmen yakalandım. Çalışanlarımızı maske ve mesafe konusunda sürekli uyarıyordum. Ofise kimseyi almamaya gayret ediyorduk fakat o dönemde kısa çalışma ödenekleri için çok fazla mükellef geldi.” (Ayşe)

Mülakatlarda görüşmeciler genel olarak Covid-19’tan korunmak amacıyla bazı tedbirler aldıklarını belirtmişlerdir. Bu tedbirler kimi zaman evden çalışma olurken, kimi zaman da dezenfeksiyon işlemleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle muhasebe bürolarındaki evrakların yoğunluğu dikkate alındığında, meslek mensuplarının tedbir alması kaçınılmaz olmaktadır.

“...Çünkü bizim işimiz evraklarla ve bu evraklar birçok kişinin elinden geçerek bize ulaşıyor. Evrak sayısı çok fazla olduğu için de dezenfekte etme olasılığımız düşüyor. Biz büroda evrakları birkaç gün açmayarak tedbir aldık. Büromuzu bir süreliğine kapattık, evden çalıştık.” (Mehmet)

“Covid-19 başladığında ben bütün personelime 2-3 ay izin verdim. Büroya gelmeden evden çalıştılar. Personelimin hiçbirini bu dönemde çalıştırmadım. Ama ben maalesef hep büroya geldim, gelmediğim hiçbir gün olmadı. Normal sürecimizden daha yoğun olarak pandemi sürecinde geç saatlere kadar çalıştık. Çünkü asıl o dönemde biz çalışmasaydık kaos olacaktı. Çünkü o dönemde bütün yük bizim üzerimizdeydi. Mesela mükellefler kredi çekmek istiyorlar, kredileri biz yönlendiriyoruz. Kısa çalışma ödenekleri, nakdi destek ücretleri gibi birçok işlemlerle ilgilendik. Zaten normalde de bir gidişat var, yani bir işleyiş var. Hem onları yaptık, hem bu işlemleri. Yani ben bu süreçte daha çok çalıştım.” (Fatma)

Muhasebe mesleğinde evrak alışverişinin yoğun olması sebebiyle bulaş riskini en aza indirmek amacıyla meslek mensupları evrakların bekletilmesi yoluyla önlem aldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle sağlık sektöründe eczane gibi hem riski yüksek, hem de evrak yoğunluğu fazla olan mükellefleri bulunduğunu belirten Hasan süreci şu şekilde açıklamaktadır:

“Salgının ilk başlarında tedirgindik. Çünkü haberlerde virüsün kağıt üzerinde yaşayabileceği ve bulaşabileceğinden bahsediliyordu. En büyük risk faturaydı. Mükelleflerimin arasında 15 tane eczane var, oradan gelen faturalara aylık olarak bakarsak 10.000 adedi buluyor. O sebepten dolayı gelen faturaları hemen açmayıp, bir hafta bekletiyorduk. Daha sonra uzmanlar daha net açıklamalar yapınca, hava ve temas yolunun daha riskli olduğunu söyleyince biraz daha rahatladık.” (Hasan)

Diğer yandan meslek mensupları bu süreçte sadece kendileri ve ailelerinin sağlıklarından öte bürodaki çalışanlarının sağlıkları konusunda da tedirgin olduklarını ifade etmektedirler.

“Bu konuda tedirginlik yaşadım. Özellikle bizim basit gördüğümüz fakat dikkatli çalışmamızı gerektiren SGK mevzuatı, işçi giriş-çıkış bildirelerinin yapılması noktasında görevli personelimizin covid olması durumunda büroda ciddi sıkıntılar çıkacağını düşünüyorum.” (Ahmet)

Bunlara karşılık Mehmet, sağlık konusunda yaşadığı tedirginlikleri farklı bir boyutta ele almaktadır. Mehmet meslek mensuplarına tanınan sokağa çıkma muafiyeti konusunda görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Biz o riskin içine mecburen girdik. Yani kısıtlamalarda bize verilen istisna mecburen verildi. Çünkü “siz bu işi yetiştireceksiniz” denildi. Bu işin sonucu da beyanname verilirse tahsilat yapıldığı için vergi toplama geliyor. Bence buradaki gözettileri nokta da oydu. Yani bize işleri yetiştirelim diye böyle bir istisna verildi. İş yetiştirmemiz açısından iyiydi fakat bizim de dışarı çıkmamız gerekiyordu.” (Mehmet)

Ayrıca meslek mensupları pandemi stresinin bir diğer boyutunu da sağlık konusunda yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Süreli işlerin yoğun olduğu bir meslek grubu olması nedeniyle, özellikle hasta olma riski ve dolayısıyla karantina altına alınma gibi olası riskler, meslek mensuplarının endişeli bir dönem geçirmelerine neden olmuştur.

“Stres düzeyimiz ekstra işlerden dolayı arttı. Ama meslek mensupları olarak en büyük stresimiz hasta olma riski ve karantinaya girme süreciydi. Çünkü pandeminin ilk sürecinde büroda herhangi bir çalışan Covid-19 olduğu zaman, tüm büro kapatılıyordu. İlk etapta da ertelemeler de olmadığı için bu çok yoğun bir tepkiye neden oldu. Ertelemeler olduğunda bir rahatlık oldu fakat o da çözüm değil. Çünkü erteleme de olsa bizim işimizde 15 gün büro kapatmak, çok zor telafi edilecek bir durum. Sonrasında vergiler için ertelemeler gelse de, SGK bildirimleri için erteleme gelmedi ve SGK konusunun gecikme yaptırımları çok ağır. Yani karantinanın sebep olacağı iş aksaklığı strese yol açtı.” (Hasan)

“Zaten stresli bir meslek. Pandemi bizi ‘‘acaba ailemize hastalık götürür müyüz? Kendimize ya da personelimize bir şey olur mu?’’ noktasında bizi endişeye sevketti. Yani hastalığın ekstra stresi oldu üzerimizde. Bir taraftan da süreli işlerin olması, insanların bu desteklerle bir şekilde ayakta kalabileceklerine inanması ve sizden bunu hızlı bir şekilde istemesi bizim stresimizi diğer günlere oranla arttırdı.” (Mehmet)

“Kesinlikle şu süreçte stres düzeyimiz daha yüksek. Az önce de söylediğim gibi hem sağlığımız konusunda endişeliydik, hem de gelir kaybı endişemiz vardı. Şu an 35 defterim var, 5 tanesi daha kapansaydı o zaman ciddi sıkıntılar yaşayacaktık. Bu süreçte kapanmasa da çok olumsuz etkilenen firmalarımız var. Yeni başlayanlar ve ciddi bir sermaye birikimi olmayanlar için bu süreç çok daha fazla zor geçmiştir.” (Ahmet)

Görüşme yapılan meslek mensupları pandemi sürecinde bazı tedbirler almış olmalarına rağmen hem iş yetiştirme stresini hem de hastalık bulaşma risklerini üst düzeyde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Tema-
sın ve evrak alışverişinin yoğun olduğu meslekte hem kendilerini hem de çalışan personellerini korumak için büyük çaba sarf ettiklerini belirtmişlerdir.

2.2. Covid-19 Sürecinde Meslek Mensuplarının Maddi Boyutta Yaşadığı Zorluklar

Mülakatlarda görüşülen meslek mensupları Covid-19 sürecinde maddi boyutta yaşadığı zorlukları mükelleflerinin faaliyette buldukları sektörlerle ilişkilendirmektedirler. Covid-19 sürecinden en fazla etkilenen sektör olan hizmet sektöründe mükellefleri bulunan meslek mensupları, bu süreçten daha fazla etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

“10-15’e yakın işçisi olan, bir yıllık cirosu 2 milyonu geçen bir tekstil firması pandemi sürecinden önce çalışırken, pandemi girdiğinden beri hala kapalı. Hala toparlayıp, açamadı. Onun dışında cafeteryalar,

lokantalar, restaurantlar... Bunların dışında bu sektörle bağlı çalışan firmalarım da çok etkilendi. Onlar da; temizlik sektörleri, tedarikçiler... Okullar kapandığı için, servisçiler gibi firmalarımız bu süreçte çok etkilendi. Yani onlar para kazanırsa biz kazanıyoruz. Onlar sıkıntı yaşayınca biz de yaşıyoruz.”(Fatma)

Fatma'nın dediği gibi müşteri yoğunluğu olarak hizmet sektöründe faaliyet gösteren mükelleflere sahip meslek mensupları bu süreçten daha fazla etkilenmiştir. Mehmet de bu konuyla ilgili Fatma ile benzer şeyler söylemiştir:

“Hizmet sektöründe yer alan mükelleflerimiz var. Bazı işletmeler tamamen kapatıldı, bu işletmelere uzun süreli bir destek verilmedi. Verilen destekler de yeterli gelmedi. Eğer ki sürece de kredili girmişse ve bu süreci de krediyle atlanmaları bekleniyorsa tam toparladık derken ikinci dalgayla onu da aşamadılar.” (Mehmet)

Diğer yandan Covid-19 sürecinden etkilenen sektörlerde mükellefleri bulunmayan meslek mensupları ise maddi anlamda çok fazla etkilenmediklerini vurgulamışlardır.

“Çok ağır etkilendik diyemeyiz. Tabi bu şuna da bağlı; bizim hizmet verdiğimiz sektörler de önemli. Cafe-Restaurant tarzı mükelleflerimiz yoktu. O anlamda çok etkilenmedik ama tabi ki bu sektörde mükellefi olan meslektaşlarımız var. Onların etkilendiğini düşünüyorum ve duyuyorum.” (Ali)

“Çünkü pandemiden en çok etkilenen sektör hizmet sektörü oldu. Benim mükelleflerimin sadece iki tanesi gıda sektöründe, sadece onlar etkilendi. O sebepten dolayı benim müşteri portföyüm arasında etkilenen çok az.” (Hasan)

Mülakatlarda görüşmeciler Covid-19 sürecinde maddi boyutta gelir kaybı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu süreçte meslek mensupları en çok tahsilat sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle bu süreçte faaliyetlerini durdurmak zorunda kalan mükellefler nedeniyle yaşanan tahsilat sorununu Ayşe ve Ahmet şu şekilde açıklamışlardır:

“Gelir kaybımızı yüzdelik olarak değerlendirecek olursam %40-50 diyebilirim. Bizim mükelleflerimiz hizmet ve üretim sektörü olarak neredeyse yarı yarıya. Bu noktada gıda sektörü daha fazla etkilendi. Mükelleflerimizin %10-15'i faaliyetlerini durdurdu. Sadece sanayi yapısına sahip mükelleflerimiz çalıştı o sebepten gelir kaybı yaşadık.” (Ayşe)

“İşlerini kapatan mükelleflerimiz oldu. Bu da bize gelir kaybı olarak yansıdı. Fakat en önemlisi; işletmeler fiilen işlerine son vermeseler dahi kapalıyken gelirleri olmadığı için, tahsilat sorunu çok fazla yaşadık. Hala yaşıyoruz.” (Ahmet)

Ali ise pandeminin bahane olarak kullanılmasıyla faaliyetlerini durdurmamayan mükelleflerle de tahsilat sorunu yaşadığını şu cümlelerle ifade ediyor:

“Ama tahsilat yapmakta zorlandığımız mükelleflerimiz oldu. İşini bırakmamış, halen faaliyeti süren ancak tahsilatını yapamadığı gerekçesiyle bize ödemesini yapmayan esnaflarımız var. Biz bu süreçte o mükelleflerin işlemlerini yapmaya hala devam ediyoruz. Bu aslında eskiden beri yaşadığımız bir sıkıntıydı ama bu süreçte biraz daha çoğaldı.” (Ali)

Öte yandan meslek mensupları Covid-19 sürecinde yaşadıkları tahsilat sorunu nedeniyle de kendi büro personellerine dahi maaş ödemede zorluk yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Fatma bu konuyu şu şekilde değerlendirmiştir:

“Ben diğer meslektaşlarımın da öyle olduğunu düşünüyorum ama kendi adıma konuşacak olursam; bu süreçte neredeyse sadece personellerin maaşı için uğraştık. Kendimi, kredi kartlarımı, normal giderlerimi, evimin giderini düşünmeden sadece maaşları toparlamayı düşündüm. SGK’yı ödeyeyim, maaşları ödeyelim tamam dedim. Bunu hallettikten sonra gerisi zaten düşünülüyor. Neredeyse biz hep böyle çalıştık.” (Fatma)

Diğer yandan herhangi bir gelir kaybı yaşamamasına rağmen pandemiye fırsata çeviren mükellefler de olduğu görülmüştür. Ayşe bu konuyu şu şekilde açıklamıştır:

“Bu süreçte yaşadığımız en büyük problem; mükelleflerin çalışmadıklarını öne sürerek defter tutma ücretlerinde değişiklik talep etmeleri oldu. Biz bu süreçte mükelleflerimiz için pandemi öncesine göre daha fazla çalışmamıza rağmen, dediğim gibi ücretlerde indirim istediler. Zaten bu süreçte borçlu mükellef sayımız %60 oranında.” (Ayşe)

Ayşe’nin dediği gibi, meslek mensupları bu süreçte daha fazla çalışmalarına rağmen mükelleflerinden ücret konusunda indirim talebi almışlardır. Mehmet de benzer şeyleri şu şekilde dile getirmiştir:

“İnsanlar bu süreçte sıkıntıya düştü. Mükelleflerin ‘bu ay benim işim olmadı, ben bu ay işlem yapmadım’ diyerek ücret ödemek istemediğini duyduk. Ama yanlış. Çünkü mükellefin faturası olmasa bile beyanı var. İşçisi çalışmasa bile, kısa çalışma ödeneğinden yararlanmış olsa bile bir bildirgesi var. Yani sonuçta bu işlerin yapılması gerekiyor burada. Evrak sayısı önemli değil. Tek fatura olsa dahi o beyanname veriliyor. Dolayısıyla bu insanlardan biz meslek mensupları olarak işlerinin yükseldiği dönemlerde ekstra bir ücret talep etmedik. Yani bu noktada bu tarz zorluklar yaşandı.” (Mehmet)

Görüşme yapılan meslek mensupları bu süreçte ekonomik sıkıntı yaşayan mükelleflerinden bazılarının defter tutma ücretlerini ödemek istemediklerini de dile getirmektedirler. Mükelleflerin tüm işlemlerinin devam etmiş olmasına rağmen ücret ödeme konusunda isteksiz davranmaları, meslek mensuplarının maddi boyutta yaşadığı sorunları yansıtması açısından mülakatın önemli bulguları arasındadır.

2.3. Meslek Mensuplarının Covid-19 Sürecinde Yaşadığı Mesleki Zorluklar

Covid-19 sürecinde meslek mensuplarının yaşadığı mesleki zorlukların başında mevcut iş yüklerinde meydana gelen artış ve dolayısıyla stres düzeylerinin yüksekliğidir. Mülakatlarımıza katılan meslek mensuplarının her biri bu süreçte iş yüklerinde hissedilir seviyede artış meydana geldiğini ifade etmişlerdir.

“Bizim bu süreçte daha çok işimiz arttı. Dışardan bakıldığında devletin beyannameleri uzatması avantaj olarak görüldü, ama böyle bir şey yok. Yani 80 defterin varsa bunların hepsinin beyannamesi uzamıyor. İçinde mutlaka beyannamesi uzamayan mükelleflerimiz var. Devlet bu noktada şöyle bir handicap yarattı; Mart KDV beyannamesini Temmuz’a uzatıyorum dedi. Ama biz Nisan’da Mart’ın beyannamesini veriyoruz. Mayıs’ta da Mart’ın geçici vergi beyannamesini veriyoruz. Mayıs’ta bu geçici vergi beyanna-

mesini uzatmadığı için ben zaten Mart'ın tüm belgelerini işlemek zorundayım. Yani bu noktada devletin bir yardımı ya da desteği olmuyor. Onun için biz daha çok çalışmak zorunda kaldık ve çalıştık.” (Fatma)

Fatma Covid-19 sürecinde devletin yaptığı ertelemelerin iş yüklerinde bir azalmaya sebep olmadığı aksine birbirine bağlı işler nedeniyle iş yüklerinde artışa neden olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Hasan da bu süreçte kısa çalışma ödeneği ve nakdi ücret destekleri nedeniyle iş yüklerinde artış meydana geldiğini belirtmektedir. Hem bu yeni duruma kurum personelinin hazır olmaması hem de bazı belirsiz durumlar nedeniyle olası cezalardan kaçınmak için ekstra çaba sarf ettiklerini belirtmektedir.

“Pandeminin bize kesinlikle ekstra bir iş yükü getirdiğini söyleyebilirim. Onun sebebi de kısa çalışma ödeneği ve nakdi ücret desteklerinden dolayı. Çünkü her ne kadar gıda derinden etkilendi desek de, az olarak etkilenen mükelleflerimiz de oldu. Yaklaşık sekiz mükellefimle kısa çalışma ödeneği çıkardık. Aslında kısa çalışma ödeneği 15 yıldır var olan bir şey fakat kimse uygulamadığı için bilinen bir şey değildi. En başta İŞKUR'un açıklama yetersizliğinden dolayı birtakım belirsizlikler yaşadık. Bizim işimizde şöyle bir şey var; bir işi ilk etapta öğrenmek için sonrasında da uygulamak için zaman harcıyorsunuz. Kısa çalışma ödeneğinde de öyle oldu. Bir de SGK, personel konuları bizim mesleğimizde hassastır ve cezaları çok ağırdır. Meslek mensupları olarak da bu sebeplerden dolayı yanlış yapmak istenmeyen bir konu oldu. Bunlardan ötürü o süreç çok yoğundu. Kurumlar da hazır değildi, kurum personelinin de bu konuyla ilgili pek bir bilgisi yoktu. Mayıs-Haziran'a doğru uygulama biraz daha oturdu.” (Hasan)

“Normal süreçte zaten bir iş yoğunluğumuz var. Bu süreçte belki evraksal yoğunluğumuz azaldı, yani kişinin kesmiş olduğu ve almış olduğu fatura sayısı düştü. Ama bunun yanında kredi talebi arttı, kısa çalışma ödenekleri her ay güncellendi, giren oldu, çıkan oldu, mükelleflerimizin personellerinden covid olup rapor alan oldu, bu raporlar girildi. Yani bunun gibi sebeplerden covidin getirdiği birçok yeni prosedür oldu. Bizim mesleğimizde işlemler de süreli olduğu için hepsini bir şekilde zamanında yetiştirme-ye çalıştık. Müşterilerimizi mağdur etmemeye özen gösterdik.” (Mehmet)

Meslek mensuplarının iş yükleri ve süreli işleri nedeniyle hali hazırda stresli bir meslek grubu olduğunu söylemek zor değildir. Görüşmelerimizde mülakatımıza katılan meslek mensupları Covid-19 sürecinde stres düzeylerinde yaşadıkları değişiklikleri açıklamışlardır. Meslek mensuplarımız bu sürecin stres düzeylerini oldukça olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Ayşe bu konuyu şu şekilde açıklamıştır:

“Yarı yarıya daha fazla stresli bir süreç. Zaten sürekli yapılan yeniliklerden ve zamanla olan yarışımızdan kaynaklanan stresli bir mesleğimiz var. Bu dönemde daha da arttı. Çünkü her an bir şey değişiyor, değişikliklere ayak uydurmak zorundayız ve insanlara anlatmamız gerekiyor. O sebepten ötürü stres düzeyim %50 daha da arttı.” (Ayşe)

Fatma da meslek mensubu olarak kendi streslerine mükelleflerin stresinin eklendiğini şu şekilde açıklamıştır:

“Zaten bir mali müşavir olarak sürekli stresle yaşıyoruz. Belki de 24 saatin tamamı stresli geçiyor. Çünkü mükellefin saat kavramı yoktur. Gece demez, gündüz demez kafasına bir şey takıldığında sürekli seni arar. Stres o anlamda bizim hayatımız da zaten sürekli var. Ama bu sürece girdiğimizde stres daha çok arttı. İnsanlarda da farklı bir stres oluştu. Mükelleflerin de stresi farklı bir boyuta geldi. İşin içinden her

çıkamayan sürekli bizi aradı. Öyle olunca stres iki katı oluyor. Mükellefin işi bozuluyor, parası olmuyor, tahsilat yapıyoruz derken stresimiz daha da arttı.” (Fatma)

Ayşe ve Fatma Covid-19 ile birlikte iş yüklerinin artması sebebiyle stres düzeylerinin de arttığını belirtmişlerdir. Literatür incelendiğinde Kardeş Selimoğlu vd. (2021)’nin meslek mensuplarının Covid-19 sürecindeki stres kaynaklarını nitel bir çalışmayla ortaya koydukları çalışmalarında da Ayşe ve Fatma’nın ifadelerine benzer bir durumun yaşandığını tespit edilmiştir.

Bu süreçte devlet dairelerinde uygulanan kısmi çalışmanın, meslek mensupları üzerinde yarattığı stresi Ali şu şekilde açıklamaktadır:

“Stres düzeyimiz eskiden %50-60’lardaysa, şimdi %80’lerde falandır. Arttı yani. İnsanlarla konuşurken çekinerek konuşuyoruz, çekinerek görüşüyoruz. Esnaf işlerin bir an önce hallolmasını istiyor ama karşımızdaki resmi kurumlar gerek tedbirler gereği, gerek mesafe gereği tam zamanlı çalışmıyorlar. İşler çok uzayabiliyor, zamanında geri dönüşler alamıyoruz. O anlamda sıkıntı yaşıyoruz. İş yükü de haliyle artmış durumda. Yani stres düzeyimin artmasına sebep olarak sağlık ve artan iş yükünü gerekçe gösterebilirim.” (Ali)

Mülakatlarımıza katılan meslek mensuplarının Covid-19 pandemisi sürecinde hem kendi stresleriyle, hem mükelleflerinin stresleriyle, hem de iş yetiştirme stresleriyle karşı karşıya kaldıkları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu süreçte meslek mensuplarının devlet–mükellef-meslek mensubundan oluşan üçlü saç ayağının tüm taraflarına ait stresi üzerine aldıkları mülakatımızın en önemli çıktıları arasındadır.

Mülakatımıza katılan meslek mensupları Covid-19 sürecinde artan iş yükü nedeniyle evden çalışma yapmak zorunda kaldıkları için ev yaşamlarının da bu süreçte olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir.

“Biz zaten 08:30-09:00 gibi mesaiye başladığımızda 17:00’a kadar yoğun bir tempoyla geçiyor. Ofisten çıktıktan sonra da çok başarılı olamıyoruz kafamız işte kalıyor ama eskiden ofisten çıktığımızda en azından evde dinlenebiliyorduk. Ama şimdi zaten gün içinde tam personel çalışmıyoruz ve mevcut yükümüzden daha fazla bir yük üzerimize binince bir gündüz yeterli gelmiyor. Birazını da akşama bırakmak durumunda kalıyoruz. Akşam haliyle evden çalışıyoruz. Çocuklarımızla, eşimizle, ailemizle olan bağlantılarımızı etkiliyor. Sosyallik anlamında biraz geriledik... Ama öyle bir süreçti ki bizden her şey istendi. Bunların yetişebilmesi için de akşamları da evden ofisimizdeki bilgisayarımıza yazılım vasıtasıyla bağlanarak çalıştık.” (Ali)

“Zaten bizim mesleğimiz yoğun ve emek gerektiren bir meslek. Biz bu süreçte Covid-19’la da ekstra ilgilendik. Mümkün olduğunca işi eve taşımamaya çalıştık ama büromuzu açmadığımızda işi evde yapmak zorunda kaldık. O yoğunluk da bizim evde çocuklarımıza zaman ayıramamamıza sebep oldu.” (Mehmet)

Mehmet bu süreçte evdeki iş yoğunluklarının da arttığını ve bu durumun da evdeki yaşamlarını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Literatür incelendiğinde de Çelik ve Şendurur (2020) ve Gündüz ve Özen (2014)’in meslek mensuplarının yaşadığı sorunlar üzerine Covid-19 öncesi yaptıkları çalışmalarında Mehmet ve Ali’nin ifadelerine benzer bir durum olduğunu görmekteyiz. Bu çalışmaların sonucunda meslek mensupları iş yoğunlukları nedeniyle ailelerine ve özel hayatlarına zaman ayıramadıklarını ifade

etmişlerdir. Covid-19 sürecinde çalışmamızda ifade ettiğimiz artan iş yükü nedeniyle bu durumun Covid-19 öncesi sürece göre daha olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

Bütün bunların yanında Covid-19 sürecinde kadınların ek bazı iş yüklerinin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Erkek meslek mensuplarına nazaran kadın meslek mensuplarının “anne”, “kadın” ve “anne-öğretmen” rolleri nedeniyle bu süreçte daha çok etkilendiklerinin ortaya çıkması mülakatımızın önemli çıktılarındandır.

“Benim iki çocuğum var ve yalnız başıma onları okutmaya çalışıyorum. O konuda çok büyük sıkıntı yaşadım. Online eğitim problem oldu, ikisi aynı anda giriş sağlayamadı. Bu süreçte onlara yetişmek için çok çabaladım. Bu süreçte dışarıdan da yemek yiyemedik. Çalışıyorum ama bir yandan da evin işlerini halletmeye çalışıyorum. Ve bir anne olarak çocuklarımın psikolojisini ve motivasyonunu yüksek tutmak için hep iyi olmak zorundaydım. O yüzden çok büyük zorluklar yaşadık.” (Ayşe)

Öte yandan Covid-19 nedeniyle hasta olan Ayşe de karantinada olduğu süreçte evden çalışmadan istediği verimi elde edemediğini ve bu durumda “kadın” ve “anne” rollerinin etkili olduğunu şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Ben sadece hasta olduğum dönem evden çalıştım. Evden çalışmanın çok verimli olduğunu düşünmüyorum. Çünkü evden çalışıldığı zaman verilere ulaşma hızı bürodakine göre kıyasla daha yavaş oluyor ve konsantrasyonda güçlük yaşanıyor. Ayrıca biz kadın olduğumuz için evde olduğumuzda ev işleri ve çocuklarla ilgilenmek zorundayız. O sebepten evde iş verimli olmuyor. Büroda çalışmak çok daha verimli. Meslek mensupları olarak sokağa çıkma muafiyeti benim için olumlu bir durum oldu.” (Ayşe)

“Ev hayatımız çok etkilendi. Ben 40 yaşındayım, yalnız yaşıyorum ve iki tane çocuğum var. Hem büroda beş tane personel var. Evin giderleri, büronun giderleri, süregelen kendi ihtiyaçlarım var. Bu süreçte biz tahsilat yapamadık. Hiçbir şekilde nakit anlamında döngü dönmedi. Hem büroda zorlandık, hem evde. Bir de geç saatlere kadar çalıştığım için bir anne olarak sıkıntı yaşadım... Eve çok geç saatlerde gidiyoruz, ilgilenemiyoruz. Zaten artık Covid-19 döneminde çok sosyal bir hayatımız kalmadığı gibi evimizde de çocuklarımızla ilgilenemiyoruz. Gittiğimde zaten uyumuş oluyorlar, geç saate kadar çalışmak zorunda kalıyoruz. Ben genel olarak gece 00:00, 01:00 gibi eve gittim. Kızım üniversite, öğlum ortaokulda okuyor. Online eğitimleri vardı ikisinin de. Ama çok beraber olamadık” (Fatma)

Mülakatımıza katılan meslek mensuplarının da ifade ettiği üzere, pandemi sürecinde yeni uygulamaların ortaya çıkması ve bunların uygulanmasında yaşanan aksaklıklar nedeniyle süreye dayalı işlerin yetişmemesi riskleri, mevcut mesleki zorluklarına yenilerinin eklenmesine sebep olmuştur. Meslek mensupları bu süreçte kurumların kendi çalışanlarının sağlığını korumak amacıyla kısıtlı sayıda personel çalıştırma kararının da süreci olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

2.4. Meslek Mensuplarının Covid-19 Sürecinde Yaşadığı Yasal Zorluklar

Mülakatlarda görüşmeciler genel olarak Covid-19 sürecinde yaşadıkları sıkıntıların büyük çoğunluğunun mevzuat ile ilgili karmaşadan kaynaklandığını vurgulamışlardır. Meslek mensupları Covid-19 öncesi dönemde de değişikliklerin yaşandığını ancak özellikle bu süreçte mevzuata dair farklı yorumlar ortaya çıkması nedeniyle belirsizlik yaşandığını belirtmektedirler.

“Mevzuatta zaten çok sık değişiklikler yapılıyor. Bu süreçte daha sık değişiklikler yapıldı. Ertelemeler, muafiyetler, durdurular ve tekrar başlatmalar yapıldı. Her gece farklı bir mevzuat, farklı bir tebliğ, farklı bir uygulama çıktı. Biz de bu noktada buna ayak uydurmaya çalıştık. Mevzuat olarak pandemi süreci normal sürece göre çok hareketli bir süreçti.” (Mehmet)

“Mevzuat konusunda tabii ki sıkıntı yaşadık. Çoğu bilgiler bizim için sıcak oldu. Sabah bir kalkıyoruz bir şeyler yayınlanıyor, ertesi sabah yine farklı bir şeyler yayınlanıyor. Yani mevzuatı takip etmekte çok sıkıntı yaşadık. Ama tabii ki takip etmek zorundayız o bizim işimiz. Hocalar diyor ya; ‘ben dünyaya gelsem yine hoca olurum, mali müşavir olmam, hiç mevzuat değişmiyor’ diye, o hesap oldu. Bizde hep böyle, mevzuat sürekli değişir.” (Fatma)

Fatma bu süreçte sık değişen mevzuatın meslek mensupları açısından sıkıntı yarattığını açıklamıştır. Bu durum görüşmelerde rastlanan bir durumdur. Kardeş Selimoğlu vd. (2021), Çelik ve Şendurur (2020), Deran vd. (2016) ve Tuğay ve Tekşen (2014) meslek mensuplarının yaşadığı sorunlar üzerine yaptıkları çalışmalarında da Mehmet ve Fatma'nın anlatısına benzer bir durum olduğunu görmekteyiz. Bu çalışmaların sonucunda meslek mensupları kanunlar ve yasal mevzuatta sürekli değişiklik yapılması nedeniyle zorlandıklarını ve buna bağlı olarak da iş yüklerinin arttığını ifade etmişlerdir. Özellikle Covid-19 sürecinde her bilginin sıcak olması nedeniyle meslek mensuplarının değişen mevzuatın takibi, anlaşılması ve uygulanması konusunda zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Öte yandan özellikle mevzuat konusunda pandemi sürecinde ortaya çıkan mücbir sebep hali bazı karışıklıklara neden olmuştur. Mücbir sebep tarafların belirli bir süreye bağlı olarak yerine getirmesi gereken ödev, yükümlülük veya borçlarını yerine getirmede iradesini geçici olarak ortadan kaldıran ve dıştan gelen fiili bir durum olarak tanımlanmaktadır (Yerlikaya, 2012). Mücbir sebep kapsamına giren işletmeler ve sektörler hususunda yaşanan belirsizlikler de meslek mensuplarının mesleki anlamda zorluk yaşamasına neden olmuştur.

“Mevzuata ulaşma konusunda hiçbir sıkıntı yoktu lakin uygulama ve yorumlama zordu. Daha önemlisi bu bir mücbir sebep haliydi ve ülke olarak biz mücbir sebebe çok alışkın değiliz, daha önce yaşadığımız bir durum değil. Pandemi sürecinden ötürü de çok fazla mevzuat geldi, zamanında sadece kitaplarda kalan süreçleri yaşadık. Dolayısıyla uygulamak çok daha zor oldu.” (Ahmet)

“Mesela mücbir sebebe giren ve girmeyen sebeplerin anlaşılmasında bir fikir karmaşası yaşandı diyebilirim. Bu sebeplere hangi sektörler girmiyor, hangi sektörler giriyor onun belirsizliğini yaşadık.” (Hasan)

Diğer yandan görüşülen meslek mensupları hızla değişen mevzuat hakkında mükelleflerine bilgi aktarımının da kendilerine yeni bir iş yükü doğurduğunu belirtmişlerdir.

“Çok büyük sıkıntılar yaşadık. Aniden bir gecede kanun çıkıyor ve bizim ona tamamen hakim olmamız isteniyor. Bunu da mükelleflerimize aktarmamız gerekiyor. Bu konuda çok fazla sıkıntı yaşadık. Birçok işyerinde personel hastalığa yakalandı. Raporlar geldi bir yandan o raporları girmeye çalışıldı, bir yandan kısa çalışma ödenekleri çıkartıldı. Ayrıca bazı firmalarımızda bizim kısa çalışma ödeneği ile ilgili istatistiksel bir rapor hazırlamamız istendi. Bu bizi çok zorladı.” (Ayşe)

“Ödemeler her ne kadar bizim işimizi kapsayan bir konu olmasa da, işverenler kendileri ödese de ödemelerin ertelenmesi konusunda da sıkıntı yaşadık. Çünkü biz mali müşavirler olarak mükellefe hatırlatma görevi üstleniriz. Mesela SGK ödemelerinde bir gün sonrasında ödendiğinde teşvik indirimleri var, onlar iptal oluyor. Bu sebepten ötürü işletme açısından büyük zararlar oluyor. Bu süreçte kimi mükellefimiz zamanında ödedi, kimisi ödemedi. Onların takibini de biz yaptık. O da bize bir iş yükü getirdi. Ertelemelerden dolayı da ödemelerde karışıklık yaşandı.” (Hasan)

Hasan’ın anlatımına benzer bulgular Bişgin vd. (2020) çalışmalarında da yer almaktadır. Bu çalışmada meslek mensupları kanunda tanımlanmamasına rağmen kendilerinden beklenen görevler nedeniyle zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Hasan da ödemeler konusunun meslek mensuplarının görevi olmadığını, ancak mükelleflerin bu konuda kendilerinden beklentide olmaları sebebiyle Covid-19 sürecinde iş yüklerini arttıran bir unsur olduğunu açıklamıştır.

Görüşme yapılan meslek mensupları mevzuatta yaşanan bu karmaşanın kendilerine yüklediği iş yükünün yanında, kamu kurumlarında çalışan personellerin de aynı sıkıntıları yaşadıklarını vurgulamışlardır.

“Mevzuat bu işin en sıkıntılı yönlerinden biri. Yeni iş yükleri geldi. Şöyle anlatabilirim: Net olmamakla beraber pandeminin başladığı süreçten bugüne kadar belki 40-50 bin sayfaya yakın mevzuat çıkmıştır. Bu SGK, İŞ-KUR İl Müdürlüğü veya Genel Müdürlüğü, Bakanlıklar nezdinde çok değişiklikler yapıldı. Bunların olması normal, şöyle ki normal; olabildiğince güncel konulara temas etmek için her gün mevzuat kendini yenilemek durumunda kalıyor. Ama bizler bunu okuyacak kesim kısmındayız. Yani biz 5-10 bin sayfalık bir mevzuat değişikliğiyle muhatapken, bir anda 30-40 bin sayfaya yakın bir mevzuat değişikliği geldi. Tabi onu okumak, yorumlamak ve uygulamaya geçirmek çok zor. O anlamda çok sıkıntı yaşadık. Yani kurumlarda çalışan arkadaşlarımız bile bu konuya daha vakif değilken, bizden vakif olmamız istendi. Çok büyük sorun yaşadık.” (Ali)

“Sadece meslek mensupları olarak kaynaklanan bir sıkıntı değildi, bunu uygulayan kamu kurumlarında da ciddi sıkıntılar oluştu. Kamu kurumlarında çalışan personellerde çok fazla bilmedikleri işlemlerle karşılaştılar. Bu sancılar hala sürüyor. Özellikle mevzuatla ilgili görüş alabileceğimiz imkanlar çok sınırlı. Örneğin; bugün hala uygulamada Vergi Dairesi ile ilgili bir problem yaşayıp bunu bir üst merciye sormak istediğimizde bunun geri dönüşü iki yılı bulabiliyor. Dönüş yapıldığında da net bir cevaptan ziyade daha yüzeysel bir bilgiyle karşılaşıyoruz. Bu sebeplerden ötürü mevzuat karışıklığı hala devam ediyor.” (Ahmet)

Gerek mevzuattan kaynaklanan belirsizlikler, gerek sürekli güncellenen mevzuat hakkında mükelleflerini aydınlatmaya çalışmaları, gerekse kamu kurumlarında görev yapan personellerin bile bu konularda meslek mensuplarına destek olamamaları gibi durumlar Covid-19 sürecinde meslek mensuplarını en çok zorlayan konuların başında gelmektedir.

Mülakatlarda görüşmeciler Covid-19 sürecinde yaşadığı zorlukları elektronik uygulamalar bağlamında da değerlendirmiştir. Buna göre meslek mensupları bu süreçte elektronik uygulamaların kendilerine bekledikleri kadar kolaylık sağlamadığını ifade etmişlerdir.

“Dışarıdan bakıldığında E-Muhasebe uygulamaları olduğu için evden her şey yapılabilir gibi gözüküyor ama öyle bir şey yok. Evrakları mecburen alıyorsun, evrakları işliyorsun, evrakları görmek, konuşmak,

gerekli mutabakatları yapmak lazım. Dışarıdan bakıldığında her şey otomatik oluyor gibi gözüküyor ama bu süreci bir mali müşavirle yaşamak lazım. Öyle bir şey yok. Keşke öyle olsa da biz hiç sıkıntı yaşamazsak. Hala evraklarla çalıştığımız firmalarımız var. E-fatura olmayan, E-defter olmayan firmalarımız var. E-fatura olan firmalarımız da var ama onlara da mecburen gidiyorsun, yerinde kontrol ediyorsun, süreçleri takip ediyorsun. Yani yine de iş bize düşüyor.” (Fatma)

“Lakin ben bu elektronik uygulamaların bize bir kolaylık sağladığını düşünmüyorum. Gelir İdaresi'nin istediği her bilgiyi anlık görüntüleyebilmesinden ötürü bunun faydası en çok onlara oldu diye düşünüyorum. Fakat ben uygulayıcı olarak şu ana kadar bir artısını görmedim.” (Ahmet)

E-uygulamalar konusunda mükelleflerin veya hizmet verilen işletmelerde görev yapan personellerin de zorlandığı bu sebeple meslek mensuplarının bu noktada da devreye girmek durumunda kaldıklarını Ayşe şu sözlerle ifade etmiştir:

“Genel anlamda değerlendirecek olursak; ülkedeki meslek mensuplarının mükellef portföyü çoğunlukla internete hakim insanlar değil. Ve bu noktada yapılan bu elektronik girişimlerde de yine mükellefe bazı şeyleri biz öğretmek zorunda kaldık. Yani bu bizim işimizi çok da kolaylaştırmadı. Pandemi sürecinden önce bu elektronik uygulamalar bu kadar hızlı gelişmemişti, pandemi süreciyle daha hızlı adapte olmak zorunda kaldık. Bu hızdan ötürü biz de bocaladık. Mükellefin 5.000 TL üzeri kesmesi zorunlu olan faturanın detaylandırılması ve öğretilmesi yine bizim sorumluluğumuza girdi.” (Ayşe)

Karasioğlu ve Garip (2019), Elçin vd. (2018) ve Gönen ve Solak (2017)'nin e-muhasebe uygulamaları konusunda meslek mensuplarının yaşadıkları sorunları ele aldıkları çalışmalarında da Ayşe'nin anlattısına benzer bir durum olduğunu görmek mümkündür. Her iki çalışma sonucunda da meslek mensuplarının e-uygulamalar konusunda en fazla kalifiye eleman eksikliği konusunda sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla görüşme yapılan meslek mensuplarının, elektronik uygulamaların Covid-19 sürecinde mesleki uygulamalarını kolaylaştırmadığı, aksine sisteme uyum sağlamakta zorlanan mükellefleri nedeniyle artı iş yükü getirdiğine ilişkin görüşleri mülakatın önemli bulgularındandır.

Mülakatımıza katılan meslek mensupları Covid-19 sürecinde devlet tarafından sağlanan yardımlardan yararlanma durumları hakkında da bilgiler vermişlerdir. Buna göre meslek mensupları mükelleflerinin büyük çoğunluğunun bu yardım ve hibelerden yararlandığını ve bu başvuruların da çoğunlukla kendileri aracılığıyla yapıldığını ifade etmişlerdir.

“Çoğu mükellefim yararlandı. Çünkü firmalarını kapatanlar oldu, üretimi durdurdular. Öyle olunca çoğuna kısa çalışma ödeneğine başvurduk. Kısa çalışma ödeneği hak edemeyenler için nakdi ücret desteğine başvurduk. Mükelleflerimizi hepsinden faydalandırdık. Ama şöyle ki ciro desteği ve kira desteği yani gelir desteği adı altında devlet destek verdi.” (Fatma)

“Hibe desteğinden yararlanan mükelleflerim oldu. Bazıları bizim aracılığımızla yararlandı, bazıları kendileri başvurdu. Ama dediğim gibi kısa çalışma ödenekleri ve nakdi ücret desteklerinin süreci tamamen bizim sorumluluğumuzdaydı. Hibe başvurusunun süreci E-Devlet aracılığıyla olduğu için daha kolaydı, o sebepten bazı mükelleflerimiz kendileri başvurular.” (Hasan)

“Biz büro olarak büroda olmadığımız günler için kısa çalışma ödeneğinden bir süre yararlandık. Açıldığında tekrar çıktık ve girdik. Çünkü bu süreçten biz de oldukça etkilendik. Mükelleflerimiz de kısa çalışma ödeneğinden faydalandı. Onun haricinde nakdi ücret desteği vardı, kısa çalışma ödeneğinden faydalanamayanları nakdi ücretten faydalandırdık. Açılan krediler vardı, o kredilerin bilanço ve mali tablolarının hazırlanmasıyla bankalara gerekli verileri ulaştırdık. Yani çıkan desteklerle alakalı tüm işlemleri mükellef adına biz kendi büromuzda gerçekleştirdik.” (Mehmet)

“Biz büro olarak faydalanmadık. Ama mükelleflerimizden tabii ki faydalananlar oldu. Ücretsiz izin desteği, kısa çalışma ödeneği, gelir kaybı desteği, kira desteği gibi desteklerden faydalanan mükelleflerimiz oldu.” (Ali)

Mülakatımıza katılan meslek mensupları pandemi sürecinde hayatlarına giren yasal düzenlemelerde pandemi öncesine nazaran aşırı bir yoğunluk meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Bu süreçte meslek mensupları değişen mevzuatın takibi, anlaşılması, mükelleflere aktarılması gibi nedenlerle yeni bir iş yüküyle karşı karşıya kalmışlardır.

3. SONUÇ

Tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını nedeniyle 11 Mart 2020’de pandemi ilan edilmesiyle işletmeler için yeni ve zorlu bir dönem başlamıştır. Bu zorlu süreçte işverenlere ve çalışanlara destek olmak amacıyla devlet tarafından bazı destekler sağlanmıştır. Türkiye’de de finansman ve kredi desteği, vergi ve sigorta primi ile ilgili destekler, kısa çalışma ödeneği ve telafi çalışması ve kira sözleşmelerine ilişkin düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu düzenlemelerin anlaşılması, uygulanması ve takibi konusunda en büyük iş meslek mensuplarına düşmüştür.

Son on yıllık literatür incelendiğinde Türkiye’nin farklı bölge ve illerinde meslek mensuplarının yaşadıkları sorunlar üzerine bir çok nicel çalışma yapıldığı görülmüştür. Bununla birlikte yapılan nicel çalışmaların yanında nitel çalışmaların azlığı da dikkat çekicidir. Çalışmalar sonucunda meslek mensuplarının tespit edilen sorunlarının ortak olduğu ve yıllar içinde de devam ettiği ortaya çıkmıştır. Covid-19 süreciyle birlikte meslek mensuplarının henüz çözüme kavuşturulamamış sorunlarına yenileri eklenmiştir. Bu çalışmada Covid-19 sürecinde meslek mensuplarının yaşadıkları sıkıntıların çalışma hayatlarına, sosyal yaşamlarına ve aile ilişkilerine etkilerinin gözler önüne serilmesi amaçlanmıştır.

Mülakat sonucu elde edilen verilere göre meslek mensuplarının bu süreçte yaşadığı mesleki zorluklar değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmıştır;

- ◆ İş yüklerinde meydana gelen artışlar
- ◆ Gelir kaybı nedeniyle yaşadıkları stres
- ◆ Sağlık konusunda yaşadıkları endişe
- ◆ Mevzuat karmaşasının neden olduğu belirsizlik
- ◆ Elektronik uygulamaların beraberinde getirdiği zorluklar

Mülakatlarımıza katılan meslek mensuplarının pandemi sürecinde hem kendi stresleriyle, hem mükelleflerinin stresleriyle, hem de iş yetiştirme stresleriyle karşı karşıya kaldıkları ve bu süreçte meslek mensuplarının devlet–mükellef–meslek mensubundan oluşan üçlü saç ayağının tüm taraflarına ait stresi üzerine aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Pandemi sürecinde açıklanan destek paketleriyle mevzuat alanında yoğun değişiklikler yapılmış olması, beraberinde getirdiği aksaklıklar ve kamu kurumlarında görev yapan personellerin de bu alanda meslek mensuplarına yeterli desteği sağlayamamaları, meslek mensuplarının zorlandığı konuların başında gelmektedir. Ayrıca elektronik uygulamaların mesleki faaliyetlerde beklenen kolaylığı sağlamadığı, aksine sisteme uyum sağlamakta zorlanan mükellefleri nedeniyle artı iş yükü getirdiğine ilişkin görüşleri de bu mülakatın önemli bulgularındandır.

Mülakatımıza katılan kadın meslek mensuplarının diğer meslektaşlarına göre “anne”, “kadın” ve “anne-öğretmen” rolleri nedeniyle Covid-19 sürecinden daha çok etkilendikleri ve evden çalışma sürecinde de bu rolleri sebebiyle verimli çalışamadıkları çalışmamızın önemli çıktılarındandır.

Bu çalışma ile birlikte Covid-19 sürecinde devletin gelir toplamasında meslek mensuplarının faktörü ve mükelleflere verdikleri destek açısından mesleğin stratejik önemi bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

KAYNAKÇA

- Bişgin, A., Ünlüer, S. ve Üyümez, M. E. (2020). Muhasebe meslek mensupları ile mükelleflerin beklentileri ve sorunları: Nitel bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15 (2), 625-648.
- Çelik, Y. ve Şendurur, U. (2020). Muhasebe meslek mensuplarının karşılaştığı sorunlar ve beklentileri: Muş ve Ağrı illeri örneği. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13 (1), 25-50.
- Deran, A. ve Beller, B. (2017). Muhasebe meslek mensuplarının karşılaştıkları sorunlar ve bağlı buldukları meslek odasından beklentileri üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 16 (50) , 37-56.
- Deran, A., Erduru, İ. ve Keleş, D. (2016). Muhasebe meslek mensuplarının mesleki sorunları ve meslek odalarından beklentilerinin demografik özellikler ve faaliyet gösterilen ekonomik çevre açısından değerlendirilmesi: Ordu örneği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (32), 84-109.
- Elçin, R., Gerekan B. ve Usta M. (2018). E-Fatura, E-Defter ve E-Arşiv uygulamalarına geçiş sürecinde yaşanan sorunlar: Serbest muhasebeci mali müşavirler üzerine bir araştırma. *Mali Çözüm Dergisi*, Mart 2018, 13-42.
- Garip, O. ve Karasioğlu, F. (2019). E-Muhasebe uygulamaları kapsamında güncel sorunlar ve çözüm önerileri: Karaman'da bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (2), 433-446.
- Gündüz, M. ve Özen, E. (2016). Muhasebe meslek mensuplarının sorunları ve mesleki memnuniyetlerinin analizi: Uşak ili örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 70, 67-90.
- Kalaycı, Ş. ve Tekşen, Ö. (2006). Muhasebecilik mesleğinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Isparta il merkezi uygulaması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 31, 90-101.
- Karasioğlu, F. ve Garip, O. (2019). E-Muhasebe uygulamaları kapsamında güncel sorunlar ve çözüm önerileri: Karaman'da bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (2), 433-446.
- Katkat Özçelik, M. (2018). Serbest muhasebeci mali müşavirlerin sorunları ve bu sorunların cinsiyet boyutu: Artvin ve Rize örnekleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 15 (58) , 99-125.
- Kızıl, C., Aslan, T. ve Kızılay, Ö. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının sorunları ve ilgili çözüm önerileri: Kocaeli örneği. *İda Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 2 (1), 23-37.
- Kardeş Selimoğlu, S. , Cengiz, A. A. , Özdemir, A. ve Yalı, B. (2021). Covid-19 ile birlikte muhasebe mesleğindeki stresin yeni halleri. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 21 (63), 1-18.
- Tuğay, O. ve Tekşen, D. (2014). Muhasebe meslek mensuplarının sorunları: Burdur ilinde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 223-232.
- Yerlikaya G. K. (2012). Türk vergi hukukunda mücbir sebep halinin dava ve temyiz süresini durdurup durmayacağı dorunu. *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 43-56.
- Yürekli, E., ve Özdemir, S. (2017). Muhasebe Yetkinliği Özelinde Meslek Mensupları İle Mükellefler Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Denizli İli Örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 3 (6), 1008-1019.